

Kerkgebouw te Hijken

Harm Hazenberg

Kunstschilders in Hooghalen

Familie Berghuis

75 Jaar V.V. Beilen

Indië-gangers 1945-1950

Het logement van Kuiper

In het logement van Geert Kuiper in Hooghalen logeerden in de tweede helft van de 19de eeuw verschillende kunstschilders. Kuiper en zijn vrouw, Geertje Kuiper-Eleveld, zijn geportreerd door respectievelijk A. Stengelin en L.A. Roessing (zie voorzijde omslag). Over de verschillende kunstschilders die het logement van Kuiper bezochten, wordt geschreven in de bijdrage 'Kunstschilders in Hooghalen' (16-17). Kunstschilder Taco van Mesdag uit Den Haag, die een vakantiehuis in Vries bezat, zocht zijn kunstvrienden die bij Kuiper logeerden menigmaal op.

Taco Mesdag is de kunstschilder van 'Herder met kudde', een olieverfschilderij op doek (particuliere collectie).¹⁾

Ook Anton Mauve (1838-1888) verbleef regelmatig in Hooghalen. Omstreeks 1878 schilderde hij 'Herderin met koeien op een landweg in Drenthe'.²⁾

Noten

1) R. Sanders, *Schilders van Drenthe*, Zuidwolde 2001, 153

2) *Ibidem*, 147. *De Haagse School in Drenthe*, Saskia de Bodt, Zwolle 1997, 55.

Inhoud

II	Het logement van Kuiper <i>W. Bazuin-Brinkman</i>
1-6	Het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Hijken <i>G. Seubring</i>
7-15	Harm Hazenberg, de straatfotograaf uit Beilen <i>H. Martena</i>
16-17	Kunstschilders in Hooghalen <i>W. Bazuin-Brinkman</i>
18-25	Enige gegevens over de geschiedenis van de Drentse familie Berghuis <i>dr. W.H. Berghuis</i>
26-29	75 Jaar V.V. Beilen 1930 - 2005 <i>G.J. Dijkstra</i>
30-32	Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950 <i>G.J. Dijkstra</i>
III	Kunstschilders in Midden-Drenthe (1) <i>W. Bazuin-Brinkman</i>

Foto's omslag voorzijde:

- De grote foto's zijn afbeeldingen van schilderijen van Geertje Kuiper-Eleveld (van L.A. Roessingh) en Geert Kuiper (van A. Stengelin).
- Kaartfragment van het veld ten noorden van Hooghalen en Laaghalen.
- Kleine foto's vanaf boven:
 - de torenklok van het hervormde kerkgebouw in Hijken
 - het Kinomo-fototoestel van Harm Hazenberg
 - boerderij van de familie Berghuis te Brunsting

Adressen auteurs:

- W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen
- dr. W.H. Berghuis, Oosterhoutstraat 42c, 9401 NG Assen
- drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen
- T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen.
- H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen
- G. Seubring, Esweg 54, 9411 AJ Beilen

Prijs: € 4,50

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl (o.a. kunstschilders in Hooghalen)

Hoofd- en eindredactie

vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19,
9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.

Redactie-leden

drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM
Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
H. Martena, Schapendrift 109,
9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.
B. Oosting, Klatering 36,
9411 XH Beilen, tel. 0593-525897
F. Timmerman, Laaghalerstraat 25,
9414 AJ Hooghalen, tel. 0593-592225.
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur

drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinkster-
bloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.
W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen,
tel. 0593-592657.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
G. Drenth-Barkhof (ledenadministrateur),
Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen,
tel. 0593-524440.
E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.
J. Vrijs, Julianastraat 16,
9411 PL Beilen, tel. 0593-542351.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt
€ 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774
t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekening-
nummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver.
Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:
G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.
Het opzeggen van een lidmaatschap dient
SCHRIFTELIJK te geschieden bij G. Drenth-
Barkhof voor 1 november. Voor alle infor-
matie betreffende het tijdschrift:
G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen
of delen daarvan is slechts toegestaan na ver-
kregen schriftelijke toestemming van de
eindredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

ISSN-nummer: 1380-3301

Kunstschilders in Midden-Drenthe (1)

László Paál (1846-1879)

Zo zag László Paál op de middag van 24 augustus 1870 het landschap bij Beilen: 'Middag Beilen'. Het schilderij hangt in het Museum Mesdag in Den Haag.¹⁾

László Paál (1846-1879) was een kunstschilder uit Hongarije die in 1870 Nederland bezocht om schilderij van zeventiende-eeuwse schilders te bestuderen. In dit jaar verbleef hij ook enige tijd in Beilen, waar hij veel buitenstudies maakte.

In 1880 kocht H.W. Mesdag in Parijs een aantal werken uit de nalatenschap van László Paál, waaronder bovenstaand schilderij. Bij deze verkoping waren twintig van de 75 doeken Nederlandse landschappen, voor het grootste gedeelte gemaakt in of in de omgeving van Beilen.²⁾

De beeltenis van László Paál op de gedenkplaat op de gevel van huis in Barbizon (Frankrijk), waar de Hongaarse kunstschilder van 1873-1877 verbleef.

Noten

1) *De Haagse School in Drenthe*, Saskia de Bodt, Zwolle 1997, 54-55

2) R. Sanders, *Schilders van Drenthe*, Zuidwolde 2001, 173-174.

Omslag achterzijde: Boven: 'Bij de schaapskooi te Exloo', geschilderd door J.J. van de Sande Bakhuyzen omstreeks 1900. Linksonder: 'Chrysanten', geschilderd door A. Stengelin.

Bekijk ook: www.historischevereniginggemeentebeilen.nl (o.a.: 75 Jaar V.V. Beilen en Beilers in Nederlands-Indië)

Het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Hijken

G. Seubring

Na jarenlang elders onder het Woord te hebben gezeten, konden de hervormde Hijkers in 1960 een eigen kerk betrekken. G. Seubring schrijft over de totstandkoming hiervan.

De hervormde kerk van Hijken aan De Drift

Aanleiding

Op 21 oktober 2000 werd in Hijken het 40-jarig bestaan van de hervormde kerk gevierd. Daar ik in 1959 als kerkvoogd was verkozen in de plaats van A. Mulder die ook in de bouwcommissie zat en ik ook deze functie mocht of moest overnemen, heb ik daar op de feestelijke herdenking wat mogen zeggen over het ontstaan en de voorgeschiedenis van dit gebouw.

Om mijn geheugen wat op te frissen dacht ik op het kerkelijk bureau in Beilen heel wat gegevens uit de kerkvoogdijnotulen te kunnen halen, maar dat viel tegen. Alles van toen was afgegeven aan het Drents Archief te Assen. Samen met de inmiddels overleden voorzitter van de kerkvoogdij, Albert Oosting, zijn wij een paar middagen daar wat aan het snuffelen geweest en hebben de gegevens volledig boven water weten te krijgen.

Als je daar dan bezig bent, is het interessant om die oude notulen te lezen en kun je je weer helemaal inleven in de tijd van toen, die wij zelf als kind hebben meegemaakt.

Lezend in de notulen van de dertiger jaren van de vorige eeuw zie je wat een armoedig tijd het toen was. De economische crisis van de dertiger jaren heeft veel mensen toen veel moeilijkheden bezorgd. Ook voor de kerk was het niet eenvoudig de eindjes aan elkaar te knopen. De leden hadden toen met kerkelijke belasting te maken; ze kregen een aanslag thuisgestuurd. Het

bedrag werd door de kerkvoogden en de notabelen vastgesteld. Iedere wijkgemeente had een kerkvoogd en één of twee notabelen. Die notabelen vormden eigenlijk een commissie van toezicht op de kerkvoogdij. Een aanslag van f. 20,-- kwam niet veel voor. Veelal lagen de aanslagen onder de f. 10,--, maar er waren ook aanslagen van f. 2,50 en minder. In iedere kerkvoogdijvergadering kwamen verzoeken aan de orde om kwijtschelding of verlaging van de aanslag. Meestal werd een verzoek niet ingewilligd.

De huur van de kerkelijke gronden werd in 1931 met 10% verlaagd en het jaar daarop tot 25 %. Het was de huurders veelal onmogelijk de huurpenningen op te brengen. Ook diende de kerkvoogdij bij de Boerenleenbank een verzoek tot renteverlaging van het geleende geld in. De tijden waren zorgelijk.

In 1914 was J.H. Wuestenenk aangesteld tot godsdienstleraar van Hijken-Hooghalen. Zijn aanvangssalaris kon ik niet achterhalen, maar in 1921 wilde hij graag trouwen en vroeg hij een salarisverhoging. Aan zijn verzoek werd voldaan; zijn jaarsalaris werd verhoogd van f. 1.750,-- naar f. 2.000,--, maar wel met de beperking dat hij toen zelf voor een huis moest zorgen. In 1931 kwam de kerkvoogdij met bezuinigingsvoorstellen en werd het salaris van Wuestenenk verlaagd naar f. 1.750,--. Hij had toen twee kinderen. In Wijster was A. Soer aangesteld ook in de functie van godsdienstleraar. Hij zou worden ontslagen, maar door een actie in Wijster is dat niet doorgegaan.

In 1935 werden bij de rondvraag tijdens een kerkvoogdijvergadering vragen gesteld over het te lage salaris van Wuestenenk, maar het leverde hem niets op. Het salaris van ds. O.S. Jellema, destijds predikant te Beilen bedroeg f. 4.100,--. Hem werd gevraagd zijn salaris vrijwillig te verlagen. Wie sprak er ook al weer over de goede oude tijd?

Lopend naar de kerk in Beilen

Tot 1907 kerkten de inwoners van Hijken in Beilen. Men liep via een oud kerkepad over de es naar de hervormde kerk (Stefanuskerk). Dit pad stond nog op de kadasterkaart van 1960 toen de ruilverkaveling begon. Het was natuurlijk een tijdrovende zaak om de kerk te bezoeken, zodat men in Hijken er over sprak een eigen kerkgebouw te krijgen. In 1907 werd het oude kerkje van de gereformeerden aangekocht (onder leiding van ds. J.C. van Mantgem hadden zij een nieuwe kerk gebouwd). Ik kan mij nog herinneren dat wij in onze kindertijd daar naar de zondagschool gingen die onder leiding stond van Klaas Wolters. Hij was toen een centrale figuur in het dorp wat school en kerk betrof.

Godsdienstonderwijzer Wuestenenk

J.H. Wuestenenk volgde G. van Eyck als godsdienstonderwijzer op. Wuestenenk woonde eerst in Beilen, maar later verhuisde hij naar Hooghalen. Wuestenenk gaf catechisatie aan de kinderen van de openbare lagere scholen te Hijken en Hooghalen. Ook gaf hij catechisatie aan de jonge mensen die lidmaat van de Hervormde Gemeente wilden worden. Wuestenenk was nogal actief in het oprichten van allerlei verenigingen in kerkelijk verband.¹⁾

Noot

- 1) *Hijken. Fragmenten uit een dorpsgeschiedenis*, Beilen 1993, 40.

Het gezin J.H. Wuestenenk

Verduistering

Directeur Bakker van de zuivelfabriek 'De Goede Verwachting' had geen goed financieel beleid gevoerd. Allerlei wilde geruchten deden de ronde toen hij werd vermist. Roelof Popping zag de boeken in en smid Koops werd er bij gehaald om de brandkast open te breken. Bakker en veel geld waren zoek. Het tekort werd op ongeveer f. 37.000,-- geschat, een enorm bedrag in die tijd. Hoe nu verder?

De Boerenleenbank in Beilen nam de schuld over en voortaan moesten de Hijker boeren de melk naar de zuivelfabriek in Beilen brengen. Dat was in het begin zeker een hard gelag. Daarbij kwam nog, dat van elke 100 liter melk f. 0,60 werd afgedragen aan de bank. Het heeft jaren geduurd eer de schuld geheel was afgelost.²⁾

2) Ibidem, 86

Men zal bij de bouw van de zuivelfabriek nooit gedacht hebben dat de naam De Goede Verwachting goed zou passen bij een kerkgebouw.

*Stoomzuivelfabriek en korenma-
lerij De Goede Verwachting. Op de
achtergrond het huis van de
bovenmeester van de openbare
lagere school.*

*Voor de fabriek staat de direc-
teurswoning; melkbussen worden
gelost; een boer is met zijn koe op
weg.*

Kerken in de zuivelfabriek

In diezelfde tijd, 1908, werd er in Hijken een stoomzuivelfabriek gebouwd als opvolger van het kleine handkrachtfabriekje dat in 1896 in gebruik was genomen¹⁾. In 1915 werd deze fabriek uitgebreid met een korenmaalterij. De naam was 'De Goede Verwachting'. Maar er gebeurde niet veel goeds. Op 13 januari 1928 was plotseling H. Bakker, directeur van de zuivelfabriek, verdwenen. Bij het openbreken van de kluis door smid Koops samen met het bestuur bleek een bedrag van f. 37.000,-- verdwenen te zijn. Het was een ramp voor de boeren en het dorp. Bakker werd een paar dagen later teruggevonden in het Zuid-Hijkerzand, maar het geld was weg en bleef weg.

Deze geschiedenis van De Goede Verwachting is van grote invloed geweest op de hervormde gemeente in Hijken. Vier maanden later, in april 1928, werd de melkfabriek verkocht. Koper was J. Wessels, bakker in het dorp. Hij verwierf het pand voor f. 8.750,--. In juni 1931 werd de directeurswoning met het voorste gedeelte van de fabriek gekocht door de kerkvoogdij voor de prijs van f. 8.150,--. Het achterste gedeelte, de korenmaalterij werd verkocht aan de grootvader van de gebroeders Van Dijk die nu in het pand hun bedrijf uitoefenen. De woning werd door de kerkvoogdij verhuurd aan het hoofd van de hervormde school en het fabrieksgedeelte werd verbouwd als kerkzaal. Toen dit allemaal gerealiseerd was, werd het oude hervormde kerkje dat 'Immanuel' heette, verkocht aan W. Leunge die zich er vestigde als timmerman-aannemer. Dit pand staat naast het dorpshuis en wordt nu bewoond door de familie R. Boer.

Een hazenslaapje

In de nieuwe kerkzaal zaten de mannen en vrouwen gescheiden; rechts de mannen en links de vrouwen. Dat was vreemd, want

De Goede Verwachting
Links de directeurswoning die aan het hoofd van de hervormde school werd verhuurd; in het midden het kerkgedeelte, herkenbaar aan de ronde ramen; de twee rechthoekige vensters en het trapje hoorden ook bij het middendeel; achteraan de korenmaalderij van Van Dijk.

wij mochten wel gemengd zwemmen in het Hijkermeer, maar in de kerk werd nog een strenge scheiding instandgehouden. Het waren heel lange diensten die er werden gehouden. De preek duurde in mijn herinnering erg lang, en voor het laatste deel werd een tussenzang gehouden, waardoor waarschijnlijk heel wat gemeenteleden weer een beetje wakker werden. In een agrarische gemeente hadden vooral de boeren het er moeilijk mee om tijdens de preek de ogen open te houden. Zij waren immers al vroeg opgestaan om te melken.

De catechisatie en de jongelings- en meisjesvereniging werden gehouden in een ruimte waar voorheen de melkontvangst was. Deze ruimte werd 't hokkie' genoemd. Zij was wat hoger en werd daarom ook als toneel gebruikt, maar het bleef een beetje behelpen.

Naar een echte kerk

In de jaren 1956 tot 1958 stond er in de notulen van de kerkvoogdij wel eens een opmerking over de noodzaak van een nieuwe kerk in Hijken, maar in 1959 was men zo ver dat een besluit kon worden genomen: Hijken zou een eigen hervormde kerk krijgen. Naast de hervormde school was een plek waar volgens het bestemmingsplan gebouwd mocht worden. Er werd een aankoop- en een bouwcommissie benoemd en de plannen kwamen opeens in een stroomversnelling. De grond werd van de gereformeerde eigenaar Harm Haan gekocht. Misschien werd toen al de kiem gelegd tot een later samengaan van beide kerken. De aankoop-prijs was f. 4,-- per m², hetgeen toen behoorlijk 'aan de prijs' was. In het koopcontract stond speciaal vermeld, dat Haan zijn mesthoop een zodanige plek moest geven dat deze niet vanuit de kerk te zien was. Het is niet te veel om op te merken dat de kerkvoogdij al haar eigen 'mestwetgeving' had.

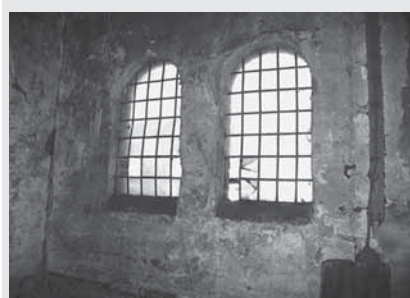

Het voormalige gereformeerde en later hervormde kerkje dat aan W. Leunge werd verkocht. Boven de voordeur is een rond raampje te zien dat nog stamt uit de tijd dat het huis een kerk was.

Achter de dichtgezette wand achter de pakken was vroeger de melkontvangst. Toen de voormalige zuivelfabriek als kerk werd gebruikt, was het hoge gedeelte bestemd als toneel. De toneelopening was door middel van een gordijn van de kerkzaal gescheiden.

De kerkramen aan de binnen- en de buitenkant

De boerderij van Harm Haan. De kerk werd gebouwd tussen de boerderij en De Drift. Er is al enig grondwerk verricht en bouwstenen staan al klaar.

De huidige voorkant van de voormalige hervormde kerk. De ruimte is nu een gedeelte van de fa. W. van Dijk b.v.

Het was een laag en nat perceel waar de kerk gebouwd moest worden. Dagenlang zijn de hervormde inwoners van Hijken bezig geweest met het af- en aanvoeren van zwarte en rode grond. Alles moest toen nog met de schop en met paard en wagen gebeuren. Het zand was gratis beschikbaar gesteld door de gebr. Veenhoven. Het kwam van een perceel aan de Vorrelveense weg. Door die zelfwerkzaamheid toonde Hijken zich op z'n best. Het architectenbureau Van Houten en Nijenhuis te Assen werd verzocht een plan te maken en na een paar wijzigingen werd dit goedgekeurd door de bouwcommissie en de kerkvoogdij. In de tweede helft van 1959 werd de bouwaanvraag ingediend bij de gemeente en de vergunning werd vlot verleend. Voordien was al een plan van financiering opgesteld. Ik wil niet alle cijfers noemen, maar wel dat er in Hijken een lening werd uitgeschreven tegen 3% rente. Stukken van f. 100,-- werden op naam uitgegeven, waarvan ieder jaar vijf werden uitgeloot voor aflossing. De lening bracht f. 20.000,-- op. Veel van de stukken van f. 100,-- zijn later aan de kerk geschonken.

De aanbesteding leverde nog wat moeilijkheden op. Veel Hijkennaren wilden eigenlijk wel dat de plaatselijke aannemer W. Leunge de kerk ging bouwen. Na uitvoerig beraad besloot de kerkvoogdij dat het een openbare aanbesteding zou worden, maar de aanne-

Op de voorgrond zien wij De Drift, dan de nieuwbouw van de kerk en daarachter is nog juist het dak van de boerderij van Harm Haan te zien.

mer moest wel hervormd zijn. Er waren achttien inschrijvingen. De laagste was W. Eleveld te Beilen met f. 38.190,--. De hoogste inschrijver kwam met een bedrag van f. 47.930,--. Met alle kosten bij elkaar van schilder, loodgieter, elektra, meubilair, vloerbedekking etc. was een bedrag van f.72.494,17 gemoeid. Men rekende toen inderdaad tot de laatste cent!

Tijdens de bouw zijn de woning en de kerkzaal verkocht aan W. van Dijk voor f. 22.500,--. De derde generatie Van Dijk gebruikt nu het voormalige fabriekspand van de Goede Verwachting met hun voer-, graan- en kunstmesthandel.

Overgedragen

Op 21 oktober 1960 werd het nieuwe gebouw opgeleverd en officieel geopend en overgedragen aan de wijkgemeente Hijken. Ik wil nog vermelden dat de avondmaalstafel, de preekstoel en het knielbankje dat bij kerkelijke huwelijksinzegeningen wordt gebruikt pro deo zijn gemaakt door de oude dorpsveldwachter J. Koopman die houtbewerking als hobby uitoefende.

De hervormde gemeente Hijken had een eigen kerkgebouw ter beschikking gekregen en was er blij mee.

Doopvont, houtsnijwerk van J. Koopman

De hervormde kerk van Hijken staat sinds 1960 aan De Drift.

Harm Hazenberg, de straatfotograaf uit Beilen

H. Martena

Bijna elk dorpsfeest, jaarmarkt of kermis in Nederland heeft de nu 84-jarige Harm Hazenberg uit Beilen wel bezocht. Niet omdat hij zo'n feestneus was.

Wie heeft ze niet?

Wie heeft ze niet die kleine zwart-wit fotootjes van 9 bij 6 cm van kinderen in een autootje, een vliegtuigje, op een paardje of een scootertje. De schrijver van dit artikel had er in zijn fotoalbum maar liefst twee zitten. Het was heel verrassend voor hem te vernemen dat de fotograaf van die foto's, met een speciaal kenmerk, al sinds 1941 in Beilen woont en daar samen met zijn gezin stukje bij beetje een bloeiend bedrijf heeft opgebouwd.

Het Kinomo-apparaat

Nee, om zijn brood te verdienen met zijn fotocamera, waarmee hij maar liefst 1500 foto's achtereen kon maken. Het apparaat, een 'Kinomo', heeft rust gekregen en staat nu te pronken in een vitrine in zijn woning.

Harm Hazenberg vertelt over zijn beroep en doet alsof zijn werk de gewoonste zaak van de wereld was. Niets bijzonders. Nadenkend over zijn verhaal en vooral na het gesprek met zijn kinderen wordt duidelijk hoe hard en lang Hazenberg, samen met zijn vrouw, Geertje Gerding, afkomstig uit Hijken, heeft gewerkt om stukje bij beetje een prachtig bedrijf op te bouwen.

Kinomo

In het begin van het verhaal vertelde Harm Hazenberg terloops, dat hij fotografeerde met een 'kinomo'- fototoestel waarmee hij 1500 opnames kon maken. Zijn zoon Bertus licht nog even het bijzondere van dat toestel toe: "In feite was het een 35 mm filmcamera die in de Verenigde Staten in de filmindustrie werd gebruikt. Vader kocht die apparaten bij een dumpzaak in Amsterdam en hij bouwde die filmcamera's om tot fototoestel. Hij haalde het veerwerk er uit, maakte een nieuw deksel en plaatste er een andere lens met een sluiters op. Hierdoor was het een kleinbeeld camera geworden en kon hij één voor één plaatjes schieten."

In 1938 schafte de 18-jarige Harm Hazenberg een DKW aan. Wij zien de trotse eigenaar bij zijn eerste auto.

Harm Hazenberg in zijn autootje dat hij overal mee naar toe sleepte en waar kinderen graag in gingen zitten om geportretteerd te worden.

Hazenberg: “Ik ben door mijn broer Marten straatfotograaf geworden. Toen ik een dertienjarige jongen was, werkte ik eerst bij mijn oom als boerenknecht in Oldekerk in het Groninger Westerkwartier. Mijn broer werd in die tijd fotograaf en door hem kwam ik op het idee ook fotograaf te worden. Dit vak kwam helemaal niet in de familie voor; alle familieleden waren boeren en verveners, maar Marten leerde mij het vak van straatfotograaf. Ik was te vinden bij scholen, op kermissen en overal waar maar feest was. Toen ik zestien jaar was, reed ik er naar toe op een bromfiets met een JLO-motor. Op m’n achttiende kocht ik een 200 cc DKW motor; dat ging wat sneller. Later, net voor de oorlog, kocht ik een autootje, een DKW.

Vóór 1940 was Groningen, Friesland en Drenthe mijn werkgebied. Ik herinner mij vooral de kermis van Harkema Opende, dat was voor mij een heel goede kermis: de mensen daar kochten graag een fotootje. Dat is ook nu nog het geval. Mijn jongste zoon Marten is tegenwoordig ook straatfotograaf en hij werkt nog steeds op de kermis van Harkema Opende.

In 1940 werd ik opgeroepen voor de militaire dienstplicht. Ik heb toen drie maanden in Bergen aan Zee gelegen en na de capitulatie ben ik weer verder gegaan met de straatfotografie.”

Naar Beilen

Hazenberg vervolgt zijn verhaal: “Mijn broer Marten had vooral Groningen als werkgebied. Om hem niet te beconcurreren ben ik uitgeweken naar het zuiden. Eerst was ik in Hoogeveen in de kost bij Fokke van der Haar aan het Haagje. Later, in 1941, kwam ik in de kost bij schoenhandelaar Koene Mulder in de Brinkstraat in Beilen. Mijn vrouw leerde ik kennen toen zij bij de buurman Albert Zoer in de kruidenierszaak werkte. Dit was het pand waar nu

Een dagje uit (1). Wie herkent een familielid of bekende?

Hazenbergkenmerk

De foto's van 9 bij 6 centimeter hadden allemaal een speciaal Hazenbergkenmerk. Links onder aan elke foto is een klein hoekje buiten de fotorand te zien. Harm Hazenberg: "Ik deed dat om mijn foto's te kunnen herkennen wanneer ze bij de winkeliers hingen. Daar hingen ook foto's van andere straatfotografen en dan was het gemakkelijk om je eigen foto's te herkennen wanneer er afgerekend moest worden."

De schrijver van dit artikel ontdekte dat zijn jeugdfoto ook door Hazenberg was gemaakt. Het bewijs daarvan is te zien in het typische Hazenberghoekje links-onder. Dit hoekje is bij de andere foto's in dit artikel steeds weggelaten.

Shoebox zit. Tussen deze zaak en schilder Snoeijer had Koene Mulder zijn schoenenzaak. Bij hem had ik een etalage gehuurd en daarin had ik wat filmrolletjes, fototoestellen en foto's uitgestald. Overdag was ik aan het fotograferen en Koene Mulder verkocht de foto's en fotoartikelen voor mij.

Oorlogsjaren

Tijdens de oorlogsjaren 1940-1945 heb ik het vooral druk gehad met het maken van pasfoto's voor het persoonsbewijs. Iedereen moest immers zo'n document hebben. Ik ging dan naar een caféhouder en die maakte voor mij bekend dat ik op een bepaalde dag en tijdstip in zijn café aanwezig zou zijn voor het maken van pasfoto's. Ik ontwikkelde die foto's zelf. Dat gaf in de oorlogstijd nogal wat problemen, want er waren nogal eens stroomstoringen en licht was wel nodig om de foto's te ontwikkelen en af te drukken. Mijn oplossing was de volgende: in het dak van de woning in Eursing maakte ik een gat en zette daarin een glazen dakpan. Onder deze dakpan, die dus het benodigde licht doorliet, stond het vergrotingsapparaat, waarin normaal een gloeilamp zit. Ja, ik was nogal technisch en vond van alles uit."

Zijn zoon Bertus Hazenberg vult het verhaal over de oorlogsjaren verder aan: "Vader had in die oorlogsjaren al een vorm van directfotografie, misschien wel de voorloper van de latere polaroid foto's. Hij had zijn apparaat gekocht bij een bedrijf in Nijmegen. Er werd gefotografeerd op ronde metalen plaatjes met een diameter van twee centimeter. Na het maken van de foto viel het plaatje in een ontwikkelbad dat onder het fototoestel was bevestigd. Na ongeveer tien minuten was de foto op het metalen plaatje klaar. Het hoefde niet gedroogd te worden, omdat metaal geen vocht opneemt. Ter plekke werd aan het plaatje met foto een speld vastgemaakt en de klanten liepen weg met een foto op de revers. In de oorlog kostte dit speldje een zinken kwartje. Mijn moeder vertelde mij eens dat vader dan thuis kwam met een broekzak vol zinken kwartjes".

De naoorlogse jaren

Vanaf 1941 tot 1954 woonde het gezin Hazenberg in Eursing. Bertus Hazenberg herinnert zich dat er in die tijd nogal primitief werd gewerkt. Er was een glansmachine waarmee de foto's werden gedroogd. Het was een gevaarlijk apparaat, waardoor zijn moeder verschillende keren onder stroom heeft gestaan. In die jaren moesten de oudste kinderen meewerken bij het ontwikkelen en afdrukken van de foto's. Bertus: "Na schooltijd moesten wij, Emko en ik, direct naar huis om de natte fotostroken uit het spoelwater te halen en deze stroken moesten dan opgerold worden. Ter be-

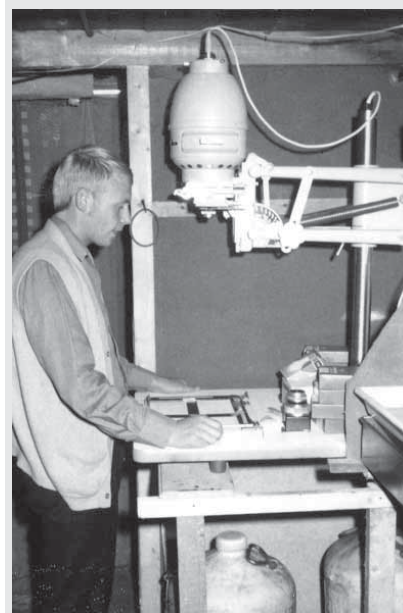
scherming van onze kleren droegen we schorten van jute zakken. Die jaren waren financieel geen vetpot voor het gezin.”

Snijden van het fotopapier met het hele gezin

Harm Hazenberg: “In 1954 hadden wij een boerderij gekocht in de Molenstraat, en daar werd op grotere schaal ontwikkeld en afgedrukt. De kinderen hielpen toen ook mee. Voor schooltijd en in de middagpauze moesten ze helpen bij het snijden van het fotopapier. Dat was een heel werk. Dat fotopapier werd aangeleverd in grote, heel zware, 40 centimeter brede rollen. Een rol woog wel 80 tot 90 kilo! Deze moest gesneden worden in stroken van negen centimeter breed. Om die stroken precies op dat formaat te snijden had ik een bepaald systeem ontwikkeld.”

Zoon Jan Hazenberg weet het nog precies: “Mijn vader was een uitvinder. Dat snijden van het fotopapier was een heel secuur werk, want elke strook moest exact negen centimeter breed zijn. Het snijden gebeurde bij een klein beetje rood licht, want het lichtgevoelige fotopapier mocht uiteraard niet belicht worden. We sneden het papier met zes personen: vader, moeder en vier kinderen. Eén van de oudste kinderen rolde langzaam de zware rol af over een houten goot die vader had gemaakt. Hij trok dan het papier door een wringer, je weet wel, zo’n wringer die op de wasmachine stond. Vlak voor de wringer werd het papier over vier scheermesjes geleid die negen centimeter van elkaar stonden; daarvoor werd het fotopapier op maat gesneden. Zo ontstonden er vier stroken en een smal reststrookje. Elke strook moest weer worden opgerold; dat deden drie kinderen en moeder. Wanneer één van de

Het pand aan de Molenstraat. Links voor is de winkel met etalage. In de schuur werden de foto’s ontwikkeld en afgedrukt.

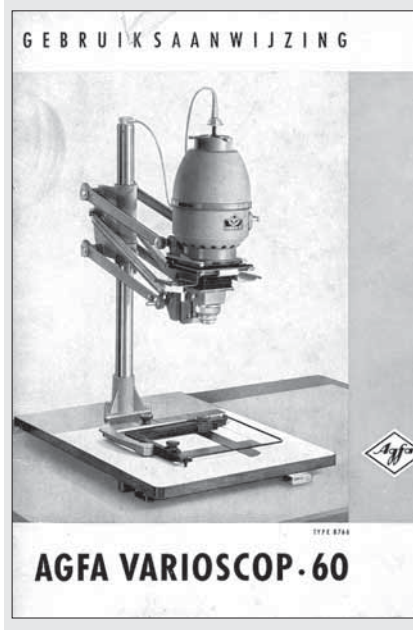
Marten Hazenberg bij het vergrotingsapparaat in de donkere kamer.

Fenna Hazenberg bezig met het knippen van de foto's van de grote rol.

Een Hazenberg-straatfoto in de Brinkstraat te Beilen. Wie herkent een familielid of bekende?

kinderen het tempo niet kon bijhouden, sprong moeder bij.”

Ook zijn zusters Fenna en Janny weten nog precies hoe het werkte. Zij bevestigen het door Jan beschreven systeem en weten beiden nog heel goed dat zij door het papiersnijden af en toe te laat op school kwamen.

Alle kinderen van het gezin werden zo al vroeg ingeschakeld bij de fotografie. Het werd hen als het ware met de paplepel ingegoten. Maar er was ook tijd voor ontspanning. Fenna Ribberink-Hazenberg: “We gingen af en toe een dagje uit. Ik herinner mij heel goed het strand en de speeltuin in Harderwijk. Dat was wat! Maar er moest ook wat verdiend worden, want vader had het zo bedacht dat het uitje samenviel met het dorpsfeest in Doornspijk en hij maakte daar op de terugweg de nodige foto's.”

Groei van het bedrijf in de Molenstraat

In de Molenstraat had Harm Hazenberg in de boerenschuur een zelf ontworpen ontwikkelsysteem opgezet. De rollen op straat geschoten films met daarop 500 tot 1500 foto's werden geleid door de bovenkant van het vergrotingsapparaat.

Het fotopapier dat met veel moeite door de hele familie op de juiste maat van negen centimeter was gesneden, werd onder het vergrotingsapparaat door geleid. Door de negatieven te belichten werd de foto op het papier afgedrukt. Ook nu was er weer een handmatig systeem ontwikkeld dat het papier met behulp van een transportband leidde door de ontwikkelaar, het fixeerbad en de spoelbaden. Die transportband werd aangedreven door lange fietskettingen via fietstandwielen. Ook nu speelde een doodgewone wasmachinewringer weer een grote rol in het met de hand aangedreven systeem.

Jan Hazenberg: “Het was heel belangrijk dat de transportband met eenzelfde snelheid werd voortbewogen, want het proces van ont-

wikkelen en spoelen moest constant zijn om een goede kwaliteit van de foto's te bereiken". Daarna werd het natte fotopapier gedroogd in een zelfgebouwde droogkast.

Harm Hazenberg: "Dit systeem heb ik zeker tien jaar gebruikt, maar aan het eind van de zestiger jaren kwam Agfa met een ontwikkelmachine op de markt. En daarmee kwam voor ons ook de moderne tijd. Het was aardig om vast te stellen dat Agfa bij die moderne machine mijn ontwikkelsysteem als basis had gebruikt."

Verdere uitbouw van het bedrijf

Behalve de straatfotografie, waar Hazenberg altijd mee is doorgegaan, kwam er een tweede activiteit: het ontwikkelen van filmrolletjes. Hiervoor maakte hij gebruik van het in de loop der jaren opgebouwde netwerk van verkopers van de straatfoto's: drogisten, sigarenwinkeliers, boekhandelaren, kappers, kleine kruideniers en galanteriewinkeliers. Zij verkochten de filmrolletjes en stuurden die per post naar Beilen om ontwikkeld en afgedrukt te worden. De Hazenberg-familie was inventief in het bedenken van nieuwe creaties die verkocht konden worden om zo een paar cent te verdienen. Het glazen asbakje met een foto aan de onderzijde was daar een goed voorbeeld van. Zo'n asbakje was vele jaren erg in trek als relatiegeschenk van bedrijven. Woningen en bedrijven werden gefotografeerd, de foto werd onder het asbakje geplakt en gedompeld in een bad van gelatine dat transparant opdroogde en tenslotte afgelakt met witte verf. Hierdoor was het waterdicht geworden en kon het zelfs worden afgewassen. De asbakjes werden rechtstreeks betrokken van een glasfabriek.

Zo groeide het bedrijf onder de naam BEFO. Harm Hazenberg: "In 1941 had ik mijn bedrijf als Beilens Eerste Foto-Onderneming al onder die naam laten inschrijven bij de Kamer van Koophandel. In het hele land zocht ik samen met vertegenwoordigers naar winkeliers die als wederverkoper wilden fungeren.

Mijn dochter Fenna en Rien Ribberink met wie Fenna later is getrouwd, waren ook vertegenwoordiger".

Fenna Ribberink-Hazenberg: "Die begintijd was best spannend. In het autootje reisde ik als twintigjarige het hele land door. Wanneer ik in het zuiden was, werd er overnacht in een hotelletje. De auto stond op de parkeerplaats vol met camera's en filmrollen en ik sliep in een hotelkamer met veel contant geld bij mij."

Vervolgens kwamen de zoons Emko en Bertus ook in de zaak. Fenna: "We hadden de tijd mee. De mensen kregen meer geld te besteden en door de kleurenfotografie groeide de zaak als kool. De kleurenfilmpjes werden eerst nog naar een ontwikkelcentrale gestuurd. We vonden dit jammer en zijn toen zelf de kleurenfilms gaan ontwikkelen. Begin 1970 kwam er in de Molenstraat een

Bertus Hazenberg en Harm Hazenberg bij het printapparaat

Stijf van de kou

Emko Hazenberg, de oudste zoon, deed ook de straatfotografie. Jan Hazenberg over zijn broer: "Emko was eens in de winter op de bromfiets naar Leeuwarden geweest om te fotograferen. Het was toen steen- en steenkoud. Bij terugkeer in Beilen was hij stijf van de kou en kon niet meer van de bromfiets komen. We hebben hem moeten helpen."

Een dagje uit (2). Wie herkent een familielid of bekende?

ZWART-WIT WERKZAAMHEDEN		
Ontwikkelen:		
rolfilm	1,50	0,80
kleinbeeld en pocket	1,75	1,00
Foto's glanzend:		
9 x 9	0,46	0,29
9 x 12	0,50	0,31
triprint	0,55	0,34
Foto's zijderaster:		
9 x 9	0,52	0,33
9 x 12	0,56	0,35
Handwerk:		
(levertijd ca. 2 weken)		
9 x 12 van ninox	0,80	0,55
10 x 15	1,90	1,25
13 x 18 en 13 x 13	3,25	2,10
18 x 24 en 18 x 18	4,50	3,15
24 x 30	8,00	5,50
30 x 40	12,50	8,50
40 x 50	18,00	12,00
50 x 60	24,00	16,00
reproductie negatief	3,50	2,50
POSTER 50 x 60	13,50	9,00

Prijslijst van de BEFO in 1978

Janny Hazenberg aan het werk in de sorteerafdeling

kleurenontwikkelmachine te staan.”

Elk lid van het gezin heeft zo z'n eigen herinneringen aan de opbouw-fase van het bedrijf. Bertus Hazenberg: “In het begin van de zes-tiger jaren begon vader met het ontwikkelen en afdrukken van film-rolletjes. Ik herinner mij dat de winkelier Jan Schilt uit Smilde één van zijn eerste klanten was. Langzamerhand werd het klantenbestand uitgebouwd over het hele land, tot in Zeeland toe. Per dag werden er 150 tot 200 filmrolletjes verwerkt en daar zaten zo'n 10 tot 20 kleurenfilms bij. Toen wij boven de 20 kleurenfilms per dag kwamen, zijn we begonnen met het zelf ontwikkelen van kleurenfilms.” Volgens Jan Hazenberg was de overstap op kleurenfotografie de juiste beslissing op het goede moment. Bertus Hazenberg, de tech-nicus van de familie, volgde hiervoor bij Gevaert in Antwerpen een speciale opleiding en in het pand aan de Molenstraat kwam daar-voor nieuwe apparatuur.

Janny Sintemaartensdijk-Hazenberg herinnert zich de komst van een nieuwe glansmachine: “Van mijn buurman hoorde ik laatst het verhaal van die glansmachine. Het was een zwaar ding en de burens hebben geholpen om die machine op z'n plaats te zetten. Zij werden door mijn vader ‘betaald’ met filmrolletjes.

Donkere kamer

De boerenschuur was ingericht als ontwikkelcentrale. Achter de baanderdeur was in het begin nog een opslagruimte voor oud-papier voor de muziekvereniging AMDG. Verschillende kinderen van ons gezin waren namelijk lid van die vereniging. Later moest het papier plaats maken voor de donkere kamer en de kleurenmachine. Aan de andere kant van de schuur stonden de glans- en sorteermachines. Dit was het afwerkgedeelte en daar was gewoon daglicht.

Op de zolder lagen de voorraden. Achteraf denk ik wel eens: “Wat was het brandgevaarlijk, die drooglampen, de chemicaliën, het hard-board en die oude kranten”.

Janny: “In de Molenstraat was ook een winkeltje. De voorkamer werd als fotowinkel ingericht. Fototoestellen, filmrollen en flits-lampjes lagen daar uitgestald. Mijn vader, moeder, wie er ook maar in de buurt was, hielpen in de winkel. Af en toe kwam er een klant. De winkel diende ook als magazijn.”

Carnaval

De carnavalstijd in het zuiden van het land was altijd een drukke periode voor de familie Hazenberg.

Zoon Jan: “Ik heb al verteld dat mijn vader altijd aan het uitvinden was. Een team van zeker tien straatfotografen was dan voor mijn vader aan het werk. Het was een eerste vereiste dat de genomen foto's de volgende dag al bij de verkooppunten lagen. Men moest

de concurrentie namelijk voor blijven. De foto's moesten in Beilen worden ontwikkeld, maar de afstand van Limburg naar Beilen speelde mijn vader parten. Vader heeft daarom een rijdende ontwikkelcentrale gemaakt in een grote aanhangwagen die volgebouwd werd met apparatuur. De aanhangwagen was echter te zwaar om er mee te kunnen rijden. Daarna heeft vader het geprobeerd met een Volkswagenbusje. Dit was helaas te klein voor alle apparatuur, zodat ook dat plan niet uitgevoerd kon worden.

Vader had het in die carnavalstijd enorm druk: voor tien fotografen moest hij in verschillende gemeenten vergunningen aanvragen om te mogen fotograferen. Het vervoer naar Limburg en het onderdak in hotels moest voor die mensen geregeld worden. Dan werd er door de fotografen de hele dag gefotografeerd en elke avond moest mijn vader alle fotografen langs om de geschoten filmrollen op te halen. Daarna reed hij snel naar de Molenstraat in Beilen en dan begon hij samen met mijn moeder de films te ontwikkelen en af te drukken. Moeder werkte desnoods de hele nacht door en mijn vader sliep nog een paar uurtjes en dan reed hij 's morgens heel vroeg naar Limburg om de foto's op het juiste verkooppunt af te leveren. Dat was natuurlijk een hele organisatie, want de foto's van bijvoorbeeld Valkenburg moesten natuurlijk wel bij de kapper of drogist in Valkenburg komen te hangen. Zoals gezegd, het carnaval was voor de familie een hectische tijd."

Voordat de fotografen naar het zuiden van het land vertrokken, kwamen zij in de Molenstraat eerst bij elkaar. Janny Sintemaartensdijk-Hazenberg: "De voorraad films werd daar onder de fotografen verdeeld en dan vertrokken ze. Er werden duizenden foto's gemaakt. Het was voor ieder van ons een drukke tijd en wij sliepen maar een paar uur per nacht.

Iedereen was blij als het carnaval achter de rug was."

Schoolfotografie

Ook voor de schoolfotografie moest het nodige geregeld worden. In de ochtendpauze was Hazenberg bij school A. Bij het uitgaan van de school om 12 uur bij school B, voor het begin van de middaglessen bij school C en bij het uitgaan bij school D. Hij deed dus vier scholen op een dag. In de tussentijd regelde hij verkooppunten voor de foto's, die dezelfde avond nog ontwikkeld werden. De volgende morgen werden de foto's naar de verkooppunten gebracht of per post opgestuurd. Ook werd de verkoop van de foto's wel aan een ouder schoolkind toevertrouwd: dat kind verkocht dan voor Hazenberg de foto's en hield daar een mooi zakcentje aan over. Hazenberg fotografeerde de kinderen op het schoolplein of in de directe omgeving van de school. De ene hoofdonderwijzer was daarbij wat gemoedelijker dan de andere.

*Mevrouw G. Hazenberg-Gerding
achter de toonbank in de winkel.*

*Harm Hazenberg verwisselt een
filmrol in zijn Leica. Naast hem
ligt de Kinomocamera.*

Het kaartje dat de kinderen meekregen wanneer ze op de foto waren gezet.

Eén van de kinderen van het Hazenberggezin in het vliegtuigje dat door Harm Hazenberg boven op de auto van school naar school werd vervoerd.

De BEFO ontwikkelcentrale aan De Zuidmaten

De schoolkinderen kregen van Hazenberg wel een briefje met daarop de naam van de winkelier waar ze de foto's konden afhalen. Dit systeem werd overigens ook gevolgd bij de dorpsfeesten. Harm Hazenberg vond, terugkijkend op zijn lange werkzame leven, de schoolfotografie het leukst. Om de kinderen te enthousiasmeren had hij verschillende attributen: een paardje, een scootertje, de auto en de vliegmachine. Hazenberg: "De kinderen vonden de vliegmachine het leukst. Zij wilden daar allemaal graag inzitten. De vliegmachine was gemaakt door smid Hendrik Smit van de Linthorst Homanweg in Beilen uit een brandstoftank van een vliegtuig. Smit had daaraan twee vleugels gemaakt. Ik vervoerde dit vliegmachientje op het dak van mijn auto, een Renault 4. Via glijgoten trok ik de vliegmachine op het dak van de auto. Het was een grappig gezicht als dat ding bovenop stond. Tijdens het rijden lagen de vleugels van het toestel op de achterbank van de auto."

Naar de ontwikkelcentrale op De Zuidmaten

De productie van BEFO werd, vooral door de invloed van de kleurenfotografie en de groeiende economie, steeds groter. Men groeide in de Molenstraat uit het jasje en in 1972 opende burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn een spiksplinternieuw gebouw op het industrieterrein De Zuidmaten, een gebouw van 15 bij 25 meter. Later werd er een verdieping bovenop gezet en volgden er nog twee uitbreidingen.

In 1977 kwam zoon Jan als firmant in de zaak. Vader Harm Hazenberg nam in 1985 op 65-jarige leeftijd afscheid van zijn bedrijf. Zijn zoons Bertus en Jan en schoonzoon Rien Ribberink zetten het met 55 personeelsleden voort tot 1 januari 1999. Toen werd het bedrijf verkocht.

Het bedrijf draait ook nu verder onder de oude naam BEFO en de merknaam is nog steeds 'PicoPrint'.

Heel opmerkelijk is dat er in 2005 nog twee ontwikkelcentrales zijn in Nederland: Fuji en ... juist, BEFO in Beilen.

De straatfoto's van Harm Hazenberg

Op 16 november 2005 zal T.L. Kroes namens de Historische Vereniging Gemeente Beilen in het Wilhelmina Zalencentrum een powerpointpresentatie met foto's, onder andere uit het archief van Harm Hazenberg laten zien. Deze avond begint om 19.30 uur.

De aanwezige gefotografeerden kunnen de originele foto's meeneemen.

Kunstschilders in Hooghalen

‘Drenthe, het land van kunstschilders! Hoevelen zullen bij dit woord ongeloovig de oogen opslaan en zich afvragen: “Hoe nu? Denkt men ons voor den gek te houden of.... zijn wij aan de malerij?”

W. Bazuin-Brinkman

In zijn inleiding van het artikel over de aantrekkingskracht van het Drentse landschap op kunstschilders maakte J.G.C. Vegter omstreeks 1915 bovenstaande opmerking.¹⁾ Na op enige pagina's een lofzang op de schoonheid van het landschap en de boerenhoeven met hun schaapskooien te hebben gegeven, beschrijft hij kunstschilders die het Drentse landschap bezochten. Eén van de dorpen die veel door kunstschilders werd bezocht, was Hooghalen.

In de 18de eeuw bezocht de Groninger Egbert van Drielst (1741-1818) in de periode 1786 tot 1800 Hooghalen een aantal malen. Van Drielst tekende overigens ook in Wijster.²⁾

In 1890 komt Taco Mesdag (1829-1902) met zijn leermeester Paul J.C. Gabriël naar Hooghalen, waar zij volgens Vegter een ‘gelukkig arbeidsveld’ vonden. Taco Mesdag had een huisje met atelier bij Vries. Hij stond bekend om zijn schilderijen van heidevelden.

Beide kunstschilders kregen in 1890 in Hooghalen gezelschap van Pieter Josselin de Jong (1861-1906). De drie kunstschilders logeerden in het logement van Geert Kuiper.

Twee jaar later, 1892, kwam Johannes Gijsbert Vogel (1828-1915) naar Hooghalen. Hoewel hij minder beroemd was dan Mesdag, Gabriël en De Jong was hij een zeer verdienstelijke schilder van zandheuvelds en heidevelden. Omstreeks 1916 hing een schilderij van hem in het logement van Kuiper.

Op het einde van de 19de eeuw zwierf ook kunstschilder Julius

Julius Jacobus van de Sande Bakhuyzen in zijn atelier

Hotel-Pension Kuiper met schilderijmuseum (boven)

Uit het schetsboek van Stengelin

Noten

- 1) J.G.C. Vegter, Drenhte, het land van de kunstschilders, in: *Nieuwe Drentsche Volks-almanak*, 1916 (34), 173-229.
- 2) H.G.G. Becker, 'Waar te Wijster?', in: *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 1993 (5), 2, 1-7.
- 3) W. Bazuin-Brinkman, Alphonse Stengelin, 1852-1938 in: *Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 1998 (10), 4, 2-21.

Jacobus van de Sande Bakhuyzen in de omgeving van Hooghalen rond, waar hij ongestoord kon schilderen.

Hooghalen was ook het dorp, waar de Franse kunstschilder Alphonse Stengelin³⁾ met zijn gezin zo gaarne verbleef. Hij logeerde op het einde van de 19de eeuw in het logement van Kuiper bij wie hij ook een atelier had. Verder bezat hij een verplaatsbaar houten huisje, van voren open, dat hem bij barre weersomstandigheden beschermde tegen wind en regen. Vanuit Hooghalen trok hij de wijde omgeving in om zijn kunstwerken te maken: tot Giethoorn en Vlagtwedde toe.

In Stengelins werk treft men altijd weer het bijzondere lichteffect aan: enkele, vaak door storm geteisterde bomen als onderdeel van het landschap, die donker staan tegen de verlichte hemel en lage horizon. Figuren als schapen en een herder moeten de poëtische lading verhogen. In zijn 'Drentsch gehucht met schapen' kan men als het ware een sprookje lezen.

In Hooghalen ontmoette Stengelin Louis Albert Roessingh (1873-1951) met wie hij vriendschap sloot. Tussen 1897 en 1908 logeerde Roessingh ook menigmaal bij de familie Kuiper in Hooghalen. In de omgeving van Hooghalen schilderde Roessingh vooral de zandverstuivingen, maar hij maakte ook een portret van zijn vriend Stengelin.

Het logement van Kuiper werd omstreeks 1916 beschreven als een 'kunstkabinet'. Kunstliefhebbers werden in 1916 door Vegter aangeraden een bezoek te brengen aan dit 'nederig dorpje', waar zij verstedd zouden staan van de schilderijen en reproducties die in de woning van Kuiper te zien waren. Maar liefst 30 schilderijen in olieverf hingen er: landschappen, zee- en strandgezichten, portretten en stillevens. Het grootste doek was 96 cm hoog en 153 cm breed. De meeste doeken waren van Stengelin, Van de Sande Bakhuyzen ('Heidegezicht'), H.W. Jansen ('Strand bij Katwijk'), L.A. Roessingh (onder andere een portret van 'vrouw Kuiper'), Willy Sluiter, Lhermitte, Jeannot, Vogel en anderen.

Enige gegevens over de geschiedenis van de Drentse familie Berghuis

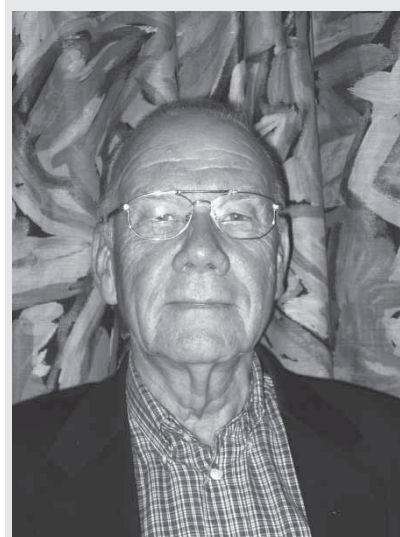
Willem Berghuis uit Assen kwam door zijn werk in contact met familie van hem in de Verenigde Staten van Amerika. Dit zette hem ertoe om zijn familiegeschiedenis te schrijven.

dr. W.H.Berghuis

Berghuis de Poepe

In Nederland is de familienaam Berghuis bepaald niet onbekend. Met name in de provincie Groningen komt deze naam nogal eens voor. Maar zoals de naam aangeeft, is Berghuis oorspronkelijk een buitenlandse familie, en voorzover wij hebben kunnen nagaan heeft slechts één familie Berghuis Drenthe als bakermat gekozen. De 'Founding Father' in Hoogeveen is Harmen Berghuis. Hij trouwde omstreeks 1750 met Hendrikje Pieters Peggeman, want in 1752 werd zijn eerste zoon, Jan, geboren. Harms naam duikt in 1754 voor het eerst op in het haardstedenregister van Hoogeveen. De vraag rijst waar hij dan wel vandaan komt. In de Hoogeveense archieven zijn daarover geen aanknopingspunten te vinden. Een tipje van de sluier wordt opgelicht door de schrijver van het Drentse leven in de tweede helft van de 19de eeuw, J. van der Veen Azn. In een artikel over Hoogeveense veldnamen, opgenomen in zijn boek *Het een en ander over de gemeente Hoogeveen* noemt hij de Poepershoek, het huidige 2e Zandwijkje in Hollandscheveld. Deze (wijk) zou zijn naam te danken hebben aan zijn aanlegger, een zekere Harm Berghuis, een Hannoveraan, bijgenaamd 'de Poepe'.

Het is algemeen bekend dat met name in de 18de eeuw veel Duitse nijverheidslieden zich in Hoogeveen hebben gevestigd, omdat men daar belastingvoordelen kon krijgen. Bekende Hoogeveense fa-

Willem Hendrik Berghuis (1930)

Harm Berghuis

De veenderijen van Harm Berghuis lagen voornamelijk ten weerszijden van de huidige Bakkerswijk en de Calkoenswijk die lopen van het Zuideropgaande tot aan Nieuwlande. De Bakkerswijk heette vroeger Snijderswijk, naar het beroep van kleermaker, snijder, dat Harm Berghuis oorspronkelijk uitoefende. Dat is merkwaardig, omdat de andere wijken in dit gebied allemaal de naam van hun aanlegger dragen. De reden hiervan was naar alle waarschijnlijkheid het voorkomen van spraakverwarring. Wat was namelijk het geval? In 1774 kocht Harm Berghuis de Scheepswerf van de Hoogevener Koert Alberts Winkel. Op deze scheepswerf werden pramen gebouwd waarmee turf werd afgevoerd. Deze werf was de oudste van Hoogeveen en lag vlak achter het Haagje bij Het Kruis. De wijk waaraan de scheepswerf lag en die uitkwam op de Slood (de huidige Alteveerstraat) heette de Berghuiswijk. De huidige Berghuisstraat herinnert nog aan deze wijk. Het naam-bord werd in 1990 onthuld door Harold Berghuis uit Amsterdam, een telg van de achtste generatie.

Noten

- 1) Met een morgen werd een gebied aangeduid dat in een ochtend kon worden geploegd. Een morgen was ongeveer één hectare groot.
- 2) Getuige bij rechtshandelingen.
- 3) De nederlands hervormde kerk van Hoogeveen werd in 1652 gebouwd: een laat-17de-eeuwse kruiskerk, die in de jaren 1766 tot 1804 werd verbouwd tot een driebeukige hallenkerk.

milienamen zoals Fernhout, Hagen, Lunenburg en Winkel getuigen hiervan.

Maar het feit dat juist Harm Berghuis de bijnaam Poepe kreeg, kan een eerste aanwijzing zijn dat zijn hoofd in maatschappelijke zin boven het maaiveld uitstak. Hij vestigde zich oorspronkelijk in Hoogeveen als kleermaker. Ook had hij medewerkers in dienst. Dat blijkt uit een uitspraak van de Etstoel in 1760 inzake een conflict dat Harm Berghuis had met een boer in Pesse over een geleverd kostuum.

Berghuis, de aanzienlijke snijder

Harm Berghuis breidde zijn activiteiten uit, want in 1762 komt in de archieven van de Compagnie van de 5000 Morgen komt Harm Berghuis naar voren als een van de hoofdparticipanten. Om daartoe te behoren moest men tenminste 100 morgen veen in bezit hebben.¹⁾

De veelheid van activiteiten waarmee Harm Berghuis zich bezighield gaven hem financiële welstand en maatschappelijk aanzien, hetgeen er toe leidde dat hij tot keurnoot werd benoemd.²⁾ Voorts is het niet ondenkbaar dat de geboren Hoogeveeners met enige afgunst reageerden op de belangrijke rol die de geboren Hannoveraan in het Hoogeveense leven innam en hem daarom beloonden met de scheldnaam ‘de Poepe’.

Kinderen

Harm Berghuis trouwde zoals hierboven al is aangegeven met een Hoogeveense meisje, Hendrikje Pieters Peggeman. Zij kregen drie kinderen: Jan (1752-1816), Mettien (1765-1838) en Pieter (1759-1816). In 1796 overleed Harm Berghuis. Hij werd in de Grote Kerk te Hoogeveen begraven.³⁾ Pieter erfde voornamelijk de veenderijen, Jan kreeg de scheepswerf en Mettien kreeg veen en geld. Mettien Berghuis trouwde met Warner Stoter, eveneens een vooraanstaand vervener die hoofddirecteur was van de Compagnie der 5.000 Morgen. Dit huwelijk bleef kinderloos en er moest dus een memorie van successie worden opgemaakt toen Metje Berghuis in 1838 stierf. Daaruit blijkt dat ze meer dan 50.000 gulden naliet aan haar erfgenamen, een niet gering kapitaal in die tijd, waaruit blijkt dat de familie zeer welgesteld was. Uit de memorie van successie blijkt ook, dat Mettien Stoter aan veel Hoogeveense inwoners geld leende op schuldbekentenis. Er bestonden in die tijd nog geen banken en daarom namen de welgestelde inwoners de bancaire functie in zekere zin voor hun rekening.

Wat de scheepswerf betreft, die ging zoals gezegd naar Jan Berghuis. Nadat enkele generaties Berghuis daarover de scepter hadden gezwaaid ging de werf omstreeks 1880 failliet. De achteruit-

gang van de turfwinning alsmede de opkomst van de ijzeren schepen zijn hiervoor een verklaring.

Pieter Berghuis

Wij gaan verder met de lijn van Pieter Berghuis, want die brengt ons in Beilen. Pieter trouwde met Hillechien Hendriks Smit (1766-1809) en na haar overlijden met Lammigje Nijsingh (1767-1838), die was geboren in het oude posthuis in Anholt en een telg was van een vooraanstaand Drents geslacht van eigenerfden, waarvan een aantal leden belangrijke bestuursfuncties in Drenthe bekleedden. Dit huwelijk kan dan ook worden gezien als een eerste opstap in de richting van een oud en aanzienlijk geslacht. Zo pleegt nieuwe rijkdom zich status te verschaffen. Er zouden nog meer opstapjes volgen.

Uit de eerste echt werden twee jongens geboren: Harm (1786-1850) en Hendrik (1798-1870). Hendrik Berghuis was vervener, maar bezat daarnaast ook onroerend goed in Dwingeloo. Hij is jarenlang wethouder en raadslid in Hoogeveen geweest. Voorts speelde hij een belangrijke rol in het kerkelijk leven, want in de muur van de kerk in Hollandscheveld wordt zijn naam vermeld in de commissie van toezicht tijdens de bouw.

Hendrik Berghuis trouwde met Jentje Santing uit Ruinerwold (1805-1868). Zij woonden in een fraai vervenershuis met landerijen aan de Kleine Kerkstraat tegenover het Armenwerkhuis.

Harm Berghuis

Harm Berghuis die eveneens als vervener opereerde, trouwde met een telg uit een vooraanstaand Drents geslacht. Zij heette Wilhelmina Constantia Gerhardina Susanna Kymmel (Zwinderen (1784-Brunsting 1865). Zij was de dochter van mr. Tijmen Kymmel die gedeputeerde was in de Provinciale Staten van Drenthe. Wilhelmina was regentes van het Armenwerkhuis in Hoogeveen. Voorts was zij een graaggeziene gast op de havezathe Mensinghe te Roden, alwaar Wilhelmina dame du compagnie was van haar tante Gesina Oldenhuis die getrouwd was met de landschapsschrijver Coenraad Wolter Ellents.

Uit het huwelijk van Harm Berghuis en Wilhelmina Kymmel werden twee kinderen geboren Susanna Hillegonda (Hoogeveen 1825) en Warner (Hoogeveen 1820-Brunsting 1879). Susanna vertrok naar Gildehaus en trouwde daar met de Steingruben-pachter Heinrich Meijeringh. Hoewel Harm Berghuis met het huwen van een Kymmeltelg de familie Berghuis in de hogere kringen had kunnen navigeren, pakte het anders uit. De onvermijdelijke neergang trad in toen Warner Berghuis bleek uit te groeien tot het zwarte schaap van de familie. Hij verwaarloosde zijn vervenersbedrijf,

Hendrik Berghuis (1798-1870)

Uit het huwelijk van Hendrik Berghuis en Jentje Santing werd een dochter geboren, Karsje Berghuis (1832-1868). Zij trouwde met Johannes Wessels Boer, een telg van een vooraanstaand Hoogeveens geslacht. Een van haar kinderen was de markante Hoogeveense Kantonrechter mr. Jan Wessels Boer. Hij woonde in het vervenershuis van zijn schoonvader. Jan Wessels Boer die ongetrouwd bleef heeft dit huis met de daarbij behorende landerijen vermaakt aan de gemeente Hoogeveen. Het vervenershuis is ondanks verzet van de Historisch Kring Hoogeveen in de jaren zeventig van de vorige eeuw afgebroken, maar het huidige Park Dwingeland is gesticht op de voormalige landerijen, die bij het vervenershuis van Hendrik Berghuis hoorden. Waarschijnlijk verwijst deze naam nog naar de bezittingen die Hendrik Berghuis in Dwingeloo bezat.

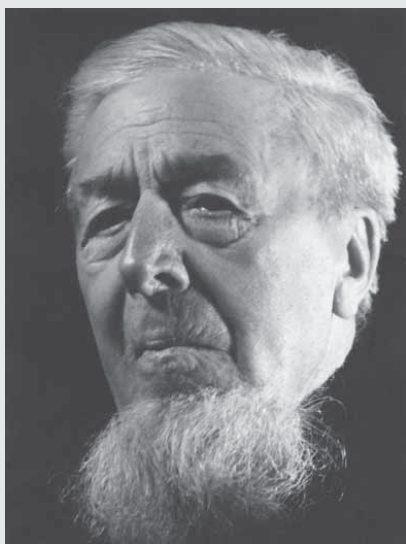

Het afgebroken huis van Hendrik Berghuis te Hoogeveen

Het huis van Harm Berghuis, de vader van Warner Berghuis. Het stond aan het Haagje in Hoogeveen. Later was het de woning van het hoofd van de gereformeerde lagere school.

Jacob Berghuis (Brunsting 1857 - Rhenen 1947)

Boerderij Berghuis te Brunsting die Warner Berghuis had laten bouwen. De foto is in 2005 gemaakt.

omdat de sterke drank hem in zijn greep kreeg. Hoe sterk zijn levenswijze nog in de familie naijld, mag blijken uit het feit dat mijn oom Aaldert Berghuis mij ernstig terecht wees toen ik mijn zoon Harold Berghuis die precies 90 jaar na het overlijden van Warner Berghuis werd geboren als tweede voornaam Warner meegaf. Warner trouwde in 1845 met Aaltje Vreriks (Beilen 1820-Brunsting 1879), dochter van Jakob Alberts Vreriks en Stijntje Nijmeijer. In 1856 vertrok het gezin met Warners moeder vanuit Hoogeveen naar Brunsting bij Beilen, een verhuizing die zeer waarschijnlijk is ingegeven door de schande die Warners levenswijze in Hoogeveen opriep. Dan begint de historie van de Beiler tak van de familie Berghuis.

De Beiler tak

Warner en Aaltje Berghuis kregen zes kinderen. De eerste vier werden in Hoogeveen geboren. Dat waren Herman (1846), Christina (1848), Willem Constantinus (1851-1925) en Jantina Jacoba (1854). In Brunsting zagen Jacob (1857-Rhenen 1949) en Pieter (1862-Sioux Center, Iowa 1936) het levenslicht in de boerderij die Warner daar had laten bouwen. In 1879 overleden Warner en Aaltje kort na elkaar. Van het voorheen aanzienlijke vermogen was toen vrijwel niets meer over. Vier van de kinderen bouwden na het overlijden van hun ouders een nieuw bestaan op in de Nieuwe Wereld. Alleen Willem Constantinus en Jacob bleven. Jacob werd brugwachter in Smilde en later opzichter in de straffkolonie Veenhuizen. Hij trouwde met Hendrikje Vierhoven uit Dwingeloo (1861-1899) Zij kregen twee dochters, Aaltje (1894-1986) en Everdine

Wilhelmina (1896-1990). Zij trouwden met respectievelijk Hendrik Hoffman en Franziscus Koffrie. Zij vertrokken naar Gelderland. Van Willem Constantinus stammen alle huidige Beiler Berghuizen af. Zijn eerste vrouw liet hem wat geld na, en daarmee kocht hij een boerderij aan het begin van de Bisschopsstraat. In tweede echt trouwde Willem Constantinus met Hendrikje Henkel uit Ruinerwold. Zij kregen drie kinderen, Willem Jacob (1893-1976) die de ouderlijk boerderij overnam, Aaldert (1897-1983) die een boerderij stichtte in Lieveing en tenslotte Hendrik Berghuis (1895-1953) die naar de normaalschool in Assen ging en leraar werd aan de mulo- en de handelsavondschool aldaar.

Willem Jacob trouwde met Zwaantje Eefting (1899-1991) uit Orvelte. Zij kregen drie kinderen, Willem Constantinus (1924-1995) die bakker werd en trouwde met Alberdina Grietje de Jonge (1922-2004) uit Zeist; Hendrik (1927-1997) die bij de gemeente werkte en op het boerenbedrijf van zijn vader. Het derde kind was een meisje, Fennigje (1925-1957), die overleed door een auto-ongeluk.

Willem en Alberdina kregen drie kinderen: Zwaantje (1951) die met Herman Meinen trouwde, Hendrik Willem (1956), voormalig bakker en nu eigenaar van een eetcafé in Beilen, en Fennie (1959) die in Emmen woont. Hendrik Willem trouwde met Hendrikje Vogel; zij hebben twee kinderen Marloes (1982) en Rutger (1985). Aaldert Berghuis trouwde met Jantje de Wal uit Dwingeloo (1904-Beilen 1981). Zij kregen drie kinderen: Willem Constantinus (1929-1991) die met Lammigje Koning (Wijster 1927) trouwde en de boerderij in Lieveing van zijn vader overnam.

De boerderij aan de Bisschopsstraat van Willen Constantinus, de grootvader van de auteur van dit artikel, Willem Hendrik Berghuis.

Willem Constantinus Berghuis van wie alle Beiler Berghuizen afstammen.

Uiterst links Willem Berghuis en uiterst rechts Aaldert Berghuis voor de boerderij te Lieveing. In het midden staat Aalderts vrouw Jantje de Wal. Voor haar staan hun beide kleinzoons Aaldert en Martinus. Tweede van links is Wim Berghuis, de auteur van dit artikel. Zijn dochter Etta staat bij Aaldert Berghuis.

Willem Constantinus Berghuis, bakker Berghuis, zoals hij bij velen in Beilen bekend was.

Hendrik Berghuis en zijn vrouw Ettiena aan de wandel in Assen

Harold Berghuis rechts, het New Hot Trio

De twee andere kinderen van Aaldert en Jantje Berghuis zijn Hendrikje (1932) en Anna (1944). Anna huwde met Jan Schuring; zij wonen in Ekehaar.

Willem en Lammie Berghuis kregen twee zonen: Aaldert (1959) die de boerderij in Lieving van zijn vader overnam en Martinus (1961) die bij garage Van Egten in Holthe werkt en in Oranje woont.

Aaldert trouwde met Hendrika Nijland (Eemster 1963). Zij kregen twee kinderen Willem Constantijn (1991) en Arjen Martijn (1994).

Hendrik Berghuis, de leraar, trouwde in Assen met Ettiena Wilhelmina Beunder (1898-1969). Zij kregen een zoon, Willem Hendrik Berghuis (1930), de schrijver van dit artikel. Na mijn middelbare schoolopleiding in Assen ben ik in 1949 economie gaan studeren aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam, de voorloper van de Erasmus Universiteit. In 1967 promoveerde ik aldaar op een proefschrift over de Geschiedenis van de Nederlandse beleggingsfondsen. Ik was getrouwd met Irma Jolanda van der Wijk (Groningen 1932-1983 Amstelveen) die als rechts-sociologe werkzaam was aan de RU van Leiden.

Wij kregen drie kinderen: Hendrik Willem Konstantijn (Amstelveen 1967-1969), Ettiena Aline (Rotterdam 1962) en Harold Warner Konstantijn (Amstelveen 1969). Harold is jazzgitarist en getrouwd met psychiater dr. Odile van den Heuvel (Eindhoven 1972). Zij wonen in Amsterdam en hebben een dochter Ada Irma Johanna (2004). Tijdens mijn werkzame leven was ik directeur van Bank van der Hoop Offers te Amsterdam. In 1990 ben ik naar Assen teruggekeerd.

De Amerikaanse tak

Thans is het moment aangebroken ons te richten op de Amerikaanse tak van de familie Berghuis.

Zoals hierboven is vermeld gingen vier kinderen van Warner Berghuis naar Amerika. De beide dochters Christina en Jantina Jacoba trouwden in Beilen met Klaas en Aaldert Eggink die opgroeiden aan de Beilervaart. Daarna vertrokken beide echtparen naar de Nieuwe Wereld. Ik weet niet wat er van hen is geworden.

Ook van de lijn Herman Berghuis is niet veel bekend, omdat deze vrij snel uitstierf. Herman trouwde met Geesje Kuiper. Ze kregen drie kinderen Mary, Lena en Harry. Harry stierf als vrijgezel.

Van de jongste zoon Pieter is meer bekend. Vrij kort na de dood van zijn ouders die kort na elkaar in 1879 overleden, vertrok hij als 18-jarige jongeman naar Sioux Center, Iowa. Daar was in de loop der jaren al een grote groep Nederlandse immigranten neergestreken. Pieter Berghuis kreeg een baan bij een landbouw-

coöperatie en trouwde met Aafje Beukelman, een telg van een Nederlandse familie uit Boskoop die ook naar Sioux Center was verhuisd. Zij kregen zeven kinderen, drie jongens en vier meisjes. Ook deze kinderen hebben weer gezinnen gesticht, waarvan de nazaten over het onmetelijke Amerikaanse continent zijn uitgezwermd. Dat heeft langzamerhand geleid tot een verwatering van de onderlinge contacten. Ook hun contacten met de familie in Nederland gingen vrijwel verloren. Slechts van één van de kinderen van Pieter Berghuis heb ik de lijn volledig kunnen achterhalen; dat was William Peter Berghuis.

William Peter Berghuis

Als enige van Pieters kinderen volgde William Peter Berghuis (Sioux Center 1901-Minneapolis 1988) een universitaire opleiding in de rechten, en wel aan de universiteit van Iowa. Hij vestigde zich als advocaat in Minneapolis, Minnesota en trad later in dienst van het toenmalig grootste postorderbedrijf van de V.S., Gamble Skogmo, waar hij het tot Vice Chairman bracht. William trouwde met Katherine Corinne Luedke (1902-1954). Zij kregen twee kinderen: William Warren (Minneapolis 1932) en Katherine (1937-1995), zij trouwde met Alec Gray, een hotelmanager.

William Warren studeerde economie en financiën aan de Princeton University in Boston, tezamen met Donald Rumsfeld, de huidige Minister van Defensie van de V.S. Na zijn studie trouwde William Warren met Faith Dorothy Burton Heward (Montreal 1934), een telg uit een van de oudste emigrantengeslachten in Canada.

Na zijn huwelijk vertrok William Berghuis met zijn vrouw naar Japan om daar zijn militaire dienstplicht te vervullen. Teruggekeerd in Canada trad hij in dienst van het effectenbedrijf van zijn schoonvader. Na een aantal jaren daar ervaring te hebben opgedaan, richtte William Berghuis in Toronto zijn eigen bedrijf Nexus Investment Management Inc. op, dat in Canada toonaangevend is op het gebied van financiële adviezen en het beheer van vermogens. Zijn echtgenote maakte naam in de wereld van de paardensport. Een van haar paarden, Big Ben, veroverde als eerste paard tweemaal de wereldcup voor springruiters.

William en Faith Berghuis kregen vier kinderen: Brian William Heward, Derek Pieter Warren, Katherine Barbara Logie en Willa Faith Heward. Ook zij hebben van hun leven een maatschappelijk succes gemaakt.

Brian is getrouwd met Heidi Flax. Hij is managing-director van T. Rowe Price and Company in Baltimore, een van de grootste vermogensbeheerders in de Verenigde Staten. Hij beheert het midcap fund, dat belegt in middelgrote Amerikaanse bedrijven. Vanwege zijn successen werd hij voor het jaar 2004 uitgeroepen tot

Pieter Berghuis

Pieter Berghuis kreeg drie zonen: Abraham die kinderloos stierf in zijn geboorteplaats Sioux Center, Floyd die waarschijnlijk slager is geweest, verhuisde naar Californië en William Peter Berghuis.

Gesneuveld in Nederland

De vader van Faith Dorothy Burton Heward, Brian Heward, was de stichter van het grootste effectenbedrijf in Canada, Heward Jones and Co. De moeder van Faith Heward was Barbara Logie, haar vader William Alexander Logie was lid van het Supreme Court Of Ontario en oprichter en generaal van the Argyle and Sutherland Regiment Of Hamilton Ontario. Dit legeronderdeel nam deel aan de bevrijding van Nederland. Daarbij kwam zijn zoon Alexander Logie om het leven. Hij rust op het ereveld van Bergen op Zoom.

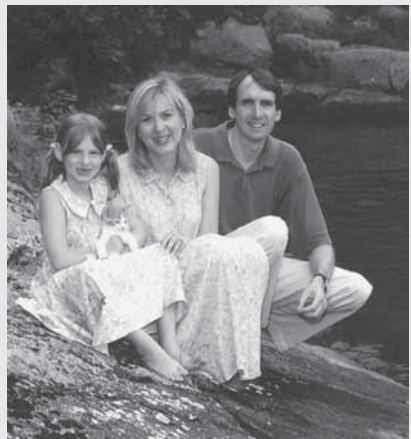
Kinderen van William Warren Berghuis:

- Brian William Heward Berghuis (Zama, Japan 1958), getrouwd met Heidi Flax (1958), dochter Anna.
- Derek Pieter Warren Berghuis (Montreal 1960), getrouwd met Jessica Chutter (1960), kinderen: Jennifer, Kevin en Andrew.
- Katherine Barbara Logie Berghuis (Montreal 1962), getrouwd met John Charles Andres Stevenson, kinderen: Jamie, Willa.
- Willa Faith Berghuis (Montreal 1966), getrouwd met Robert Parks Baynard jr. (1962), kinderen: Kate en Caroline.

William Warren Berghuis (1932) en zijn vrouw Faith met hun kinderen en kleinkinderen. Ook Etta Smalbroek-Berghuis uit Alblasterdam staat met haar beide kinderen op deze foto.

Brian Berghuis, zijn vrouw Heidi en hun dochter Anna

de beste vermogensbeheerder van Amerika.

Derek Berghuis is vice-president en general-manager van twee radiostations in Toronto. Zijn vrouw Jessica Chutter is managing-director van de Amerikaanse zakenbank Morgan Stanley.

Katherine Berghuis is getrouwd met John Stevenson. Zij is vice-president en treasurer van Nortel Networks, een van de grootste bedrijven ter wereld op het gebied van telecomapparatuur. Haar man is partner van Nexus Investments.

Willa Berghuis is evenals haar man Robert Baynard vice-president van de grote Amerikaanse handelsbank J.P.Morgan Chase te New York.

Slotopmerking

Uit deze tamelijk uitgebreide beschrijving van de lotgevallen van een tak van de Amerikaanse familie Berghuis moge blijken dat ik met hen nauwe contacten onderhoud. Hierboven heb ik reeds opgemerkt dat de contacten met het moederland aanvankelijk geheel verloren waren gegaan. Hoe zijn die banden dan weer hersteld? Mijn achterneef William Warren en ik waren allebei werkzaam in dezelfde financiële wereld. Zo werden wij via gemeenschappelijke zakenrelaties weer van elkaars bestaan bewust en zijn er opnieuw hechte familie- en vriendschapsbanden ontstaan. Vrijwel alle leden van de Amerikaanse en Canadese families Berghuis die ik hier heb beschreven, zijn in de loop der jaren in Drenthe geweest om de 'roots' van hun Nederlandse voorouders te bezoeken. Omgekeerd heb ik met mijn gezin bezoeken aan Amerika en Canada gebracht en daar ook incidenteel leden van andere takken ontmoet. Deze zomer zijn wij weer uitnodigd om een bezoek te brengen aan Brockville, een plaats aan de St. Lawrence river, ongeveer 300 km ten noorden van Toronto, alwaar de familie een aantal buitenhuizen heeft aan de rand van deze imposante rivier. Wat er al niet van Drenten in de vrömde kan worden.

Op de achtergrond de woning van de familie Van Bienema

Familie Van Bienema

Mevrouw M. Bosma te Haarlem is op zoek naar gegevens over de familie Van Bienema-Hartsuiker die vroeger op de hoek van De Paltz/Julianastraat heeft gewoond. Mevrouw Bosma vond op de begraafplaats aan de Torenlaan het graf van de familie Van Bienema-Hartsuiker. Op de grafsteen staat een wapen afgebeeld, waardoor mevrouw Bosma zeker weet dat zij wat de familie betreft op het juiste spoor is. Misschien zijn er nog Beilers die haar iets over deze familie kunnen vertellen: mevrouw M. Bosma, Vondelweg 190, 2025 AG Haarlem; e-mail: blauwe_parel@hotmail.com

75 Jaar V.V. Beilen 1930 - 2005

In juni 2005 verscheen het jubileumboek 75 Jaar V.V. Beilen 1930-2005. Hier volgt een samenvatting van de inhoud van het boek.

G.J. Dijkstra

In 1894 werd in Drenthe de eerste voetbalvereniging opgericht. Het zou nog 36 jaar duren alvorens in Beilen de V.V. Beilen tot stand kwam. Weliswaar was ook in 1917 een poging gedaan, maar er bleek onvoldoende belangstelling te bestaan. Ook vijf jaar later waren er nog onvoldoende voetballers om een vereniging te starten. In 1930 slaagden mannen zoals L.D. (Lambert) Steenge (voorzitter), J. Steenge Dzn. (secretaris) en J.R. Mensing (penningmeester), Gerard Popping en Aaldert Huisman erin om een heuse voetbalvereniging op te starten.

1930-1945

De eerste vijftien jaar laten zich kenmerken door een vereniging, waarbinnen voetballer en supporter veel plezier ontleenden aan het voetballen. Uit wedstrijdverslagen blijkt, dat met name in derby's de inzet soms belangrijker werd dan de techniek.

Vooral de derby's tegen VKW uit Westerbork waren in deze periode wedstrijden, waarover lang werd nagesproken. Volgens Roel de Jonge (90 jaar en woonachtig in Harderwijk) was het in de jaren dertig en veertig altijd haat en nijd tussen beide plaatsen. Een andere oud-voetballer, Henk Honebeeke zegt: "Het waren woestelingen, die voetballers uit Westerbork." Honebeeke vertelde ook, dat er een keer een rel ontstond toen de Beiler junioren alle koekjes in de kantine van Westerbork hadden opgegeten.

Beilen 1 in 1934.

Staan vanaf links: Derk Steenge, Lambert Steenge, Lou Thalen, Jan Steenge en Albert de Jonge.

Midden: Meindert Scholtmeijer, W. Smit, Fré Seijdel. Onder: Roelof de Jonge, Jan Steenge en Willem Leungen.

*Beilen 1, kampioen in 1948.
Bovenste rij, vanaf links: E. Smit,
Henk Atema, Roelof Steenge
(begeleider, staat er half tussen
in), Leffert Bos, Jan Bos, onbe-
kend, Tjarko Leungen en Geert
Nijboer.*

*Middelste rij, vanaf links: Jan
Hunze, G. Mensink en Roelof
Steenge.*

*Geknield, vanaf links: Berend
Postema, Henk Honebeeke, Willem
Maat, Evert Heling en Roelof
Peeks.*

*De foto is genomen achter Hotel
Wolthuis.*

belangrijke
**VOETBAL-
WEDSTRIJD**
**BEILEN I—
WESTERBORK I**

Voetbalvelden

In 75 jaar tijd voetbalde de V.V. Beilen op verschillende velden en sportparken. In 1930 werd begonnen in de hof van caféhouder Smit. Daarna verhuisde men naar een voetbalveld 'op de es' ten noorden van de Brinkstraat. Via een menning (de huidige Kampstraat) kwam men bij dit veld, dat door een schutting werd afgescheiden van nieuwsgierige toeschouwers. Daarna werd een veld bij Hotel Wolthuis aan de Stationsstraat gebruikt. Vervolgens werden voetbalvelden aangelegd ten noorden en ten zuiden van de Grote Drift en werd in 1957 het sportpark De Venne in gebruik genomen. In 1994 werd het huidige sportpark Noord-West geopend.

*Voetballen op het veld, dat aan de
noordzijde van de Grote Drift lag.*

1945-1975

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog werd gestreefd naar promotie uit de afdelingsklasse, maar het spel was te onverzorgd om deze wens te realiseren. In het goedverzorgde clubblad van eindredacteur H. Mein, docent aan de ULO, van juli 1946 schreef trainer Tits een ingezonden stuk onder de titel 'Wordt Beilen kampioen?' Wie zijn bijdrage leest, valt het op dat hij zich ergerde aan de ruwheid van het spel van zijn 'boys': 'Er zijn nog teveel van onze spelers, die zich op het sportveld niet kunnen beheersen en dat past ons niet. Indien wij naar een kampioenschap streven, dan zal dit op een sportieve wijze behaald dienen te worden. Dus niet door z.g. gooi- en smijtwedstrijden en overtollig gebruik van lichaamskrachten.'

Promotie van het eerste elftal naar de vierde klasse van de KNVB lukte uiteindelijk in 1948.

Rond 1960 had Beilen een elftal, waarmee promotie naar de derde klasse bijna lukte. In een beslissingswedstrijd werd een eigen doelpunt Beilen 1 fataal. In maart 1973 werd Beilen 1 alsnog ongeslagen kampioen van de vierde klasse F. De al zo lang gekoesterde wens van promotie naar de derde klasse was een feit.

1975-2005

Leden met bijzondere gaven op het veld en daarbuiten maakten de V.V. Beilen in deze jaren tot een bijzonder levendige vereniging, die in staat waren tot het organiseren van grote wedstrijden.

Zo slaagde Bert Oldenburger erin om met steun van de bestuursleden Dirk de Boer en Jan Muntinga het 'grote' Tottenham Hotspur uit Londen voor een wedstrijd op 2 augustus 1980 tegen PSV uit Eindhoven naar Beilen te krijgen. Het was één van de hoogtepunten van de viering van het 50-jarig bestaan. Vele Beilers maakten op deze zaterdag voor het eerst kennis met 'hooligans'.

In 1982 werd Beilen 1 kampioen en was promotie naar de derde klasse een feit. Enkele jaren later, na een degradatie, moest oud-voorzitter Jans Hidding opnieuw als voorzitter aantreden om een crisis binnen de vereniging op te lossen. Dat lukte hem, waarna enkele jaren later een aantal oud-spelers uit de jaren zestig en zeventig bestuurslid werden. Zij namen hun ambities mee en wilden in de jaren negentig van de vorige eeuw het eerste elftal op een hoger plan laten voetballen. Voetballers van buiten waren vanaf nu niet alleen 'welkom', maar werden ook gehaald door ambitieuze bestuursleden. Daarnaast was er ook veel aandacht voor de jeugd en vormde de sponsoring van de vereniging en het eerste elftal een belangrijke bron van inkomsten. De aspiraties brachten kampioenschappen en promoties (1989, 1990, 1992 en 2005), degradaties (1991 en 1999), maar de keerzijde van de medaille was het voortijdig ontslag van verschillende trainers wegens tegenvallende prestaties of gemor onder spelers.

Beilen 1 slaagde er ondanks alle aspiraties niet in om op een hoger niveau dan de tweede klasse te voetballen. Het leidde er toe, dat de roep om spelers van 'buiten' minder werd en er meer aandacht kwam voor de eigen jeugd. Voorzitter Lucas Spijkman zei in 2003 dan ook, dat 'Beilen weer een club van Beilen moest worden'. In het jubileumjaar zorgde Beilen 1 voor een positieve verrassing door kampioen te worden en daarmee naar de tweede klasse te promoveren, zodat er in het voetbalseizoen 2005-2006 weer twee derby's tegen VKW zijn.

Het boek **75 Jaar V.V. Beilen 1930-2005** telt 120 bladzijden en is gebonden uitgevoerd met een gelamineerde stofomslag. Het boek telt enkele honderden foto's.

Het boek is voor € 10,00 verkrijgbaar bij: W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen, tel. 0593-592657, of: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Van boven naar beneden:

Als dank voor zijn bemiddeling voor de wedstrijd PSV Eindhoven - Tottenham Hotspur in augustus 1980 mocht Bert Oldenburger even de UEFA-cup vasthouden, die Tottenham Hotspur in 1972 had gewonnen.

Op sportpark De Venne waren extra tribunes gebouwd. In Beilen waren voor het eerst tientallen 'hooligans' te zien.

Beilers in Nederlands-Indië (1945-1950)

G.J. Dijkstra

Uit de gemeente Beilen zijn na 1945 ruim 130 jonge mannen als militair en een enkele vrouw als verpleegster naar Nederlands-Indië vertrokken.

Het boek

De redactie van het boek was in handen van drs. G.J. Dijkstra (eindredacteur), W. Bazuin-Brinkman, T.L. Kroes en H.J. Vos. Met zes oud-Indiëgangers, J. Gaasbeek, G.A. Kleine, W. Nijlunsing, J. Oosterhof, G. Seubring en H.J. Staal, hebben zij de afgelopen twee jaar intensief contact gehad. Deze personen hebben met hun dagboeken, hun verslagen, hun beschouwingen en hun fotoalbums veel informatie voor dit boek aangedragen.

De verhalen van de Beiler mannen zijn geplaatst in het licht van (internationale) politieke ontwikkelingen, terwijl aan het einde van de meeste hoofdstukken wordt beschreven hoe G.A. de Ridder, eindredacteur van het *Nieuwsblad voor Beilen*, de gebeurtenissen in Nederlands-Indië, maar ook in politiek Den Haag beschouwde.

Voor de Beilers was het een overzees gebiedsdeel, dat heel ver weg was, zowel in figuurlijke als in letterlijke zin. Kenmerkend hiervoor zouden wij willen noemen, dat het Nieuwsblad voor Beilen in de periode 12 april 1945 tot 15 augustus 1945 geen enkel bericht over bezet Nederlands-Indië of aanwezige Beilers in dit gebied publiceerde. Na de Japanse capitulatie schreef eindredacteur G.A. de Ridder zijn eerste bijdrage. Het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat de Nederlandse vrijwilligers en dienstplichtige mannen nauwelijks op de hoogte waren van hetgeen zich in Nederlands-Indië vóór 1940, tijdens de oorlogsjaren en na de bevrijding had afgespeeld. Zij kenden het overzees gebiedsdeel slechts van schoolplaten, de leesboekjes en van de verhalen van de meester. Toch was voor vele Beilers duidelijk, dat de Indische archipel weer onderdeel zou moeten uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden, immers 'Indië verloren, rampspoed geboren'. Een dergelijke gedachtegang bracht met zich mee, dat men de overheid over het algemeen gehoorzaam volgde in haar keuze om Nederlands-Indië te bevrijden van nationalistische terroristen. 'Wat 'Den Haag' besliste was goed.'

De opleiding in Nederland en in Engeland en de reis naar Nederlands-Indië had in 1946 ondanks het vele oponthoud, een gevolg van internationale politieke strubbelingen, iets avontuurlijks. De meeste Beilers waren nauwelijks buiten Drenthe geweest. De

beschrijvingen en de foto's van het onbekende, 'het prachtige land', tonen aan dat de herinneringen aan het bijzondere van de reis en het verblijf aldaar onuitwisbaar zijn.

In de periode 1946 tot 21 juli 1947 kregen de Nederlandse militairen met de Indonesische nationalist, het leger en opstandige jongelingen, te maken. Het was niet alleen een periode van oppassen, uitkijken en patrouillelopen, maar ook één van goede contacten met de inlandse bevolking, voor wie het in deze periode vaak moeilijk was een keuze te maken tussen 'De blanda of Soekarno'.

Hoewel er op 15 maart 1947 het vredesakkoord van Linggadjati was gesloten, leidde de uitleg hiervan en het zich niet houden aan de afspraken tot zoveel ergernis, dat de Nederlandse overheid na lang aarzelen, met instemming van de Nederlandse militairen in Nederlands-Indië, besloot om militair in te grijpen. Het ging de Nederlandse regering erom de politieke orde te herstellen, vandaar dat men sprak van een politionele actie. Deze vond plaats op 21 juli 1947.

Wat tot rust had moeten leiden, geschiedde niet. De Republikeinse guerilla-eenheden bleven de Nederlandse militairen bestoken, hetgeen tot wederzijdse vijandelijkheden leidde, waarna menig overste bij een verslag te horen kreeg: 'Nee man, ik werd beschoten.' De blijvende onrust leidde ertoe, dat men in Den Haag besloot nog meer militairen naar het overzeese gebiedsdeel te sturen. Het waren nu geen vrijwilligers meer, maar dienstplichtige militairen.

Terwijl de vrijwilligers van het eerste uur al weer thuis waren, namen dienstplichtige militairen deel aan de zogenaamde Tweede Politionele Actie, die op 19 december 1948 begon. Hoewel er militair gezien een duidelijke overwinning werd geboekt, leed de

Eerste Politionele Actie. Hendrik Jan Staal: "Terwijl de infanterie het terrein verkent, brengen wij een mortier in stelling. De brenschutter (links) houdt het zijterrein in de gaten."

Jan Oosterhof: "Ik was twaalf jaar, toen de oorlog begon. In de oorlogsjaren werd er nooit over Nederlands-Indië gesproken; alle contacten met de kolonie waren immers onmogelijk geworden en in Nederland was men druk genoeg om zelf goed de oorlogsjaren door te komen. We wisten dat Japan het grote eilandenrijk veroverd had, maar wat zich daar had afgespeeld, wisten wij niet."

Geert Seubring: "Op de kade van de haven Tandjoengpriok bij Batavia stonden nogal wat Nederlandse militairen ons op te wachten, waaronder mijn latere zwager Lucas Mulder uit Hijken. De wereld is maar klein."

Boven: Een 'mandi' getekend op een felicitatiekaart. Rechts: De wasruimtes met geheel rechts Jan Gaasbeek.

Hygiëne en sanitair

Geert Kleine: "Achter ons verblijf was een mandi, waar je met een pannetje het lekker frisse water over je lijf gooide, allemaal in ons nakie natuurlijk. Op sommige locaties gebeurde dat wassen zonder omheining, totdat één van de officieren met een gezelschapsdame arriveerde. Vanaf dat moment moest het douchen door een bamboe schutting aan het oog onttrokken worden. Heel belangrijk was, dat je je goed afdroogde, vooral tussen de tenen, want anders kreeg je schimmel. Onder de armen en vooral tussen de benen kreeg je ringworm als je je niet goed afdroogde, wat erg schrijnde als je liep. De hospik wist raad, hij nam dan de kwast ter hand en doopte die in witte jodium en smeerde je je hele klokkenspel in. Het was een probaat middel, maar het beet verschrikkelijk, het voelde alsof je spulletje in brand stond."

Willy Nijlunsing: "Schietles in kampong Betoeng."

Nederlandse regering een politieke nederlaag. De internationale machthebbers dwongen de Nederlandse regering tot overleg met de Republikeinse leiders, die even daarvoor tijdens de actie waren gearresteerd en onder huisarrest waren geplaatst. Vanaf begin januari 1949 werd het steeds duidelijker: Indonesië zou geen deelstaat binnen het Koninkrijk der Nederlanden worden, maar een onafhankelijke staat onder een leider die in 1945 nog als een collaborateur werd gezien.

Tegenover het verhaal van de eenvoud en de onbekendheid van de Beiler mannen staat het verhaal van de internationale politiek, waarin Nederland geen rol van betekenis speelde. Politieke nuchterheid kwam te laat in politiek Den Haag. Het sturen van de eerste militairen, meestal vrijwilligers, viel nog te begrijpen. Het zenden van dienstplichtige militairen na de Eerste Politionele Actie was overbodig. Toen moet menig politicus in Den Haag al hebben beseft, dat het een verloren zaak was.

De 'eenvoud' van de Nederlandse militairen leidde ook tot goede en warme contacten met de plaatselijke bevolking. Men zocht elkaar op, men hielp elkaar. Het is dan ook niet zo verwonder-

lijk, dat menig oud-militair een halve eeuw later verzucht: "Wij hebben daar goed werk gedaan."

Het thuisfront, ook in Beilen, verenigde zich in plaatselijke verbanden, waarbij men als 'één grote familie; één, zonder onderscheid van principe of overtuiging' optrad. Met brieven, geschenken en gesproken teksten op grammofoonplaten onderhield men het contact met de jongens in Nederlands-Indië.

Na een thuisreis op een Nederlands of een Amerikaans troepenschip, waarbij de Nederlandse militairen veelal 'als haringen in een tonnetje, drie hoog opgestapeld' werden vervoerd, volgde voor de eerste thuiscomers een warm onthaal. De thuiskomst van de eerste groep Indië-gangers zou hun stoutste verwachtingen overtreffen. De ontvangst van de dienstplichtige militairen, begin jaren vijftig, was aanzienlijk minder enthousiast. Weliswaar traden plaatselijk muziekkorpsen nog op, maar daar bleef het dan ook bij. Ook werden de eerste thuiscomers geholpen met het krijgen van werk en woonruimte. Die hulp was er voor de militairen, die in de jaren vijftig thuiskwamen nauwelijks meer. Velen kregen nog een rekening gepresenteerd voor zoekgeraakte spullen.

In vergelijking met de aandacht die uitgezonden Nederlandse militairen in de jaren negentig en in het begin van deze eeuw kregen, was de aandacht voor de Indië-gangers in een herrijzend Nederland minimaal. De Nederlandse samenleving had het te druk met de wederopbouw. De geringe aandacht die men toentertijd heeft gekregen, heeft ertoe geleid dat men zich tot op de dag van vandaag vaak in de steek gelaten voelt.

Presentatie Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950

De presentatie van het boek *Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950* aan de leden van de Historische Vereniging Gemeente Beilen vindt plaats op woensdag 7 september 2005 in het Wilhelmina Zalen-centrum te Beilen, aanvang 20.00 uur.

Tentoonstelling over Indië-gangers in 't Roel Reijntjes Werkhuus.
Te bezichtigen op:

vrijdag 9 september 2005 van 19.00 - 20.30 uur

zaterdag 10 september 2005 van 11.00 - 15.00 uur

Verkrijgbaar

Het boek is voor leden van de vereniging voor €15,00 verkrijgbaar tijdens de presentatie of bij de tentoonstelling of te bestellen bij: W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen, tel. 0593-592657, of: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Bij de erkende boekhandel en voor niet-leden is de prijs € 19,95.

Tijdens de vertoning van een film op 20 oktober 1949 in zaal Praktijken meende het ouderpaar Gaasbeek hun zoon te hebben herkend. Onmiddellijk werd de film stopgezet, teruggespoeld en langzaam verder gedraaid, waarna het lachende gezicht van Jan Gaasbeek op het filmdoek verscheen. Uitroepen als "Daor hei hem!" en "Dat is e!" brachten de lachspieren in beweging.

Jan
Gaasbeek

Nederlands-Indië

Op 17 augustus jl. heeft Indonesië herdacht, dat zij 60 jaar geleden de onafhankelijkheid heeft uitgeroepen. Op woensdag 7 september 2005 houden de oud-Indiëgangers hun jaarlijkse landelijke herdenking in Roermond. De Historische Vereniging Gemeente Beilen presenteert op woensdag 7 september 2005 het verhaal van de Indiëgangers uit Beilen, die in de periode 1945-1950 in het voormalig Nederlands-Indië zijn geweest. Dit is opgetekend in het boek *Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950*. Daarnaast wordt een tentoonstelling ingericht en wordt een lesbrieft samengesteld.

